

## • UTÓSZÓ •

•

•

•

•

Az utóbbi évtizedekben nem volt ritkaság: a Kárpát-medencében élő parasztemberek azért ragadtak tollat, hogy megírják életük folyását, levonják azokat a tanulságokat, amelyek megítélésük szerint másoknak is hasznosak lehetnek. Volt, aki a népi memoárirodalom reneszánszát azzal magyarázta, hogy átalakultak a beszélő közösségek, megritkultak az olyan alkalmak, ahol kizárólag az élő beszéd szolgálta a történetek, élettapasztalatok átadását. Ezt a hiátust az írott elbeszélések kísérelték meg betölteni. Az átalakuló helyzet ahhoz is hozzájárult, hogy megváltozzon az írásba foglalt közlés küldetése, mivel ma már az alkotófolyamat is másképpen zajlik. Következésképpen a szerző is kilépett mikroközösségből, gondolatai, üzenetei szélesebb körhöz juthattak el. Egy-egy népi memoáriró már-már felvállalta a hivatásos irodalom céljait, szándékát, bár munkája letagadhatatlanul magán viseli a folklorizmus megnyilatkozásának jegyeit.

A bácsgyulafalvai idősb Bálint József földműves is 1979 márciusában vett tollat a kezébe. Életének leírását azzal az elhatározással indította el, hogy utódainak, családtagjainak és faluja katolikus magyar testvéreinek okulásul hagyja hátra. Indító mondataiban azonban szükségesnek tartotta kihangsúlyozni, hogy nem a maga dicséretét kívánja méltatni, hanem Isten dicsőségét szeretné emelni a tőle telhető szerénységből és abból a tehetségből, mely kitelik életrajzának elbeszéléséhez.

A többi megjelent önéletíráshoz hasonlóan a bácsgyulafalvai földműves is saját emberi sorsából formálta meg önéletrajzának gerincét. Kéziratának fundamentuma, melyet most az olvasó nyomtatásban is lapozgathat, a munka szeretete és az a végtelen erős hit, amely végigkísérte életét. Azzal mutatkozik be, hogy olvasójával megismerteti családfájának képzeletbeli fontosabb ágait, őseit, akiktől gondolkodásmódját, a munka szeretetét, Istenhez való ragaszkodását és egész életvitelét tanulta el. Ők voltak a példaképei, a példamutatás letéteményesei, akik a paraszti társadalomban az átörökítés, az átöröklődés folyamatában mindenkor nélkülözhetetlenek. Amikor idősb Bálint József arra utal, kinek szánta, és miért kezdett hozzá életírásához, megfordulhatott fejében, hogy a példa a nevelés leghatásosabb fegyvere. Az erkölcsi példázatok, az etikai

•

kérdések, a nevelési módszerek taglalása sem idegen tőle, gyakran megfogalmazódnak mondataiban. Szeretett édesanyjának kulcsfontosságú mondását is ebből a célból idézte: „Üsd a rosszat, annál rosszabb, ne bántsd a jót, annál jobb!”

Mint annyi más társa, ő is vonalas füzetekbe írta le életének eseményeit. Nemcsak sajátjának fontosabb mozzanatait örökítette meg. A faluközösség egészét érintő történéseket sem hagyta említés nélkül. Ezen belül is egyházához fűződő kapcsolatát sok oldalon keresztül részletezi. Oka van ennek, mert az egyházi életnek maga is tevékeny részese volt: kántorként hosszú éveken keresztül dicsérte Istenét, ő szerkesztette össze azokat a gyásznépeket, melyekkel elhunyt falubélijeit búcsúztatta. (Halála előtt a most nyomtatásban megjelent életrajzának egyik példányával több mint száz halotti búcsúztatót adott át számomra, hogy ne vesszenek el.)

Hogy az életrajz megszületett – maga mondta el még életében –, ahhoz senkitől sem kapott ösztönzést. Saját elhatározásából vetette papírra mindazt, amit fontosnak tartott. Utólag szemmel látható, hogy a kézirat sem formájával, sem tartalmával kapcsolatban a szerzőnek senki sem sugallt semmit. Ösztönösen vezette tollát a papíron. Amit szíve súgott neki, ami tartósan megmaradt emlékezetében, azt örökítette meg. Ha valaki végigolvassa, egyértelművé válik számára, hogy saját tudat- és hitvilágát tükrözi, ugyanakkor dokumentum jellege és forrásértéke sem elhanyagolható. Hozzávetőlegesen száz esztendő tásztáz végig, annak helyi eseményeiből válogat a maga szabta kritériumok alapján. Ahogy a festő teszi, amikor önarcképet készít, erre az időszakra ő is tükröt tart családi élete és falujának egész paraszti társadalma elé. Azt rögzíti, amit csakis ő vesz észre és tart fontosnak, s hogy most nyomtatásban is megjelenik, kirekesztődik annak lehetősége, hogy variálódjon, a szóbeliség képlekenységének essen áldozatul. De ha mind többen elolvassák, az sem következik be, hogy – mint az élő szóval szórakoztató előadó a megváltozott szokások következtében – elveszíti hallgatóságát. Nem fenyegeti a magányosság.

Bálint Józsefnek nem volt szándéka kacérkodni az irodalommal, életében nem is sejtette, hogy valaha könyvet készítenek írásából. Nem irodalmi olvasmánynak szánta. Igazából tényirodalom, amely

•

egyetlen ember személyiségén, gondolkodásmódján keresztül lett átszűrve. Ezért akár XX. századi néprajzi, szociográfiai forrásként is lehet lapozgatni.

Idősb Bálint József kéziratát 1982-ben zárta le. 1990-ben további magyarázatot tartott szükségesnek hozzá írni, amelyben elmondja, miért szakaszosan került sor sorsának lejegyzésére, s arról is beszámol, hogy mint a másoló szerzetesek tették, hét kézzel írt példányt készített önéletírásából. A hetedik, a Józsi fia tulajdonában levő szolgált alapjául e kiadványnak. A benne szereplő hozzátoldott részből még az is megtudható, hogy „Egy példány pedig mindég oda van adva, aki talán szereti olvasni, vagyis oda merem adni, bárki elolvashatja”. Mire élete elbeszélésének végére ért, felismerte, hogy írásából nemcsak családtagjai okulhatnak. A 80 esztendősen megkezdett és 90 éves korban befejezett önéletírás akár alkalmas lehet arra is, hogy bárki tanulhasson belőle.

Bálint József (1899–1998) egy év híján elérte az emberi életkor bűvös határát, a századik esztendőt. Kilencvenkilenc évesen járult teremtője színe elé. A most nyomtatásban megjelenő kézírata és mindazok, akik ismerték, tanúsíthatják, hogy életvitele mindenkor mélységes hitből táplálkozott. Az egyszerűsége, a munka szeretetén alapult. Több helyen meg is fogalmazta és cselekedeteivel alátámasztotta, mi volt életének értelme. A bácsgyulafalvai temetőben emelt fehér sírkövére neve, születésének és halálának esztendeje van rámeteszve. Mi, akik most lapozzuk munkáját, képzeletben még vessük rá szellemi testamentumát: Ora et labora.

Lábadai Károly

•

•

•